

Lietuvos bibliotekininkų etikos ir profesinės elgsenos kodeksas

Ižanga

Šis Lietuvos bibliotekininkų etikos ir profesinės elgsenos kodeksas (toliau – Etikos kodeksas, Kodeksas) yra rekomenduojamojo pobūdžio dokumentas, kurio tikslas – įvardyti Lietuvos bibliotekų ir informacijos įstaigų darbuotojų (toliau Kodekso tekste naudojama bendra, apimanti šių kategorijų darbuotojus sąvoka bibliotekininkai) profesines vertybes, pateikti pagrindines bibliotekininkų etikos ir profesinės elgsenos gaires ir nuostatas.

Etikos kodeksu siekiama:

- atskleisti principus, kuriais remdamiesi bibliotekininkai gali formuoti bendrąsias etikos normas, taisykles, veiklos metodus;
- tobulinti profesinį sąmoningumą;
- užtikrinti bibliotekų veiklos skaidrumo ir atvirumo principus vartotojams bei visai visuomenei.

Bibliotekininko ir informacijos specialisto darbas pagrįstas vertybių sistema, kurią sudaro:

- profesionalumas,
- informacinė pagalba žmogui,
- žmogaus teisių pripažinimas,
- konfidencialumas,
- nešališkumas,
- atsakomybė.

Į šio Kodekso nuostatas siūloma atsižvelgti kuriant ar tikslinant bibliotekų ir kitų informacijos darbuotojų asociacijų, organizacijų ir įstaigų etikos kodeksus. Šiuo Kodeksu nesiekama pakeisti egzistuojančių kodeksų ar panaikinti profesinių organizacijų išipareigojimą kurti savo kodeksus atliekant tyrimus, rengiant konsultacijas, diskusijas ir bendradarbiaujant, taip pat nėra tikimasi pilnos jų atitikties šiam Kodeksui.

Šis Kodeksas siūlomas tikint, kad:

Bibliotekininkystė iš esmės yra etinė veikla, išreiškianti vertybinį požiūrį į profesionalų informacijos organizavimo ir sklaidos visuomenėje darbą.

Informacijos ir idėjų komunikacija visuomenėje tampa vis svarbesnė. Ši komunikacija ir pagrindžia bibliotekų institucinį ir praktinę bibliotekininkystės vaidmenį.

Informacijos institucijų ir specialistų, įskaitant bibliotekas ir bibliotekininkus, vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje yra organizuoti dokumentų ir informacijos išteklius, informacijos kūrimą ir sklaidą, remti informacijos registravimo ir pateikimo optimizavimą bei užtikrinti jos prieigą.

Biblioteka yra visuomenės lavinimo ir ugdymo siekianti institucija, savo veikla prisidedanti prie visuomenės socialinės, kultūrinės ir ekonominės gerovės. Todėl itin svarbus yra bibliotekininkų socialinės atsakomybės principas, bibliotekininkų atsakomybė ir lojalumas savo profesijai, apimantis:

- atsakomybę sudarant bibliotekos informacijos išteklių fondą,
- atsakomybę kuriant ir teikiant bibliotekų paslaugas,
- nuolatinį domėjimąsi kultūra (bei padėtimi? situacija? Lietuvoje ir pasaulyje),
- profesinį išprusimą,
- bendravimo su bibliotekos vartotojais, kitais išorės aplinkų ir bibliotekos vidaus aplinkos atstovais, kultūrą.

Savo profesinėje veikloje bibliotekų darbuotojai privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, bibliotekų veiklą ir bibliotekininkų darbą reglamentuojančių teisės aktų, remtis

Jungtinių Tautų Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (1948 m.) išreikšta žmogaus teisių idėja, visų pirma, 19 straipsnyje įvardijama žmonių teisės į nuomonės laisvę, žodžio laisvę ir informacijos prieigą.

1. Informacijos prieiga

Pagrindinė bibliotekininkų ir kitų informacijos darbuotojų funkcija yra, sąmoningai dalyvaujant valstybės demokratinių pagrindų stiprinime, užtikrinti visuotinę prieigą prie informacijos, siekiant suteikti visuomenės nariams asmeninio tobulėjimo, švietimo, kultūrinės patirties, prasmingo laisvalaikio galimybes.

Bibliotekininkai priešinasi visų formų cenzūrai. Jie palaiko nemokamų paslaugų teikimo principą ir siekia aukščiausių fizinių ir virtualių paslaugų prieinamumo standartų.

Bibliotekininkai turėtų stengtis nemokamai teikti vartotojui prieigą prie bibliotekų fondų ir bibliotekų paslaugas. Jei registracijos ir administraciniai mokesčiai neišvengiami, jie turėtų būti kiek įmanoma mažesni.

Bibliotekininkai turi pristatyti bibliotekų informacijos išteklių fondus ir teikiamas paslaugas taip, kad esami ir būsimi vartotojai žinotų apie jų egzistavimą ir prieinamumą.

Bibliotekininkai turi efektyviais būdais siekti, kad informacija būtų prieinama visiems. Šiam tikslui jie siekia užtikrinti, kad bibliotekų ir kitų informacijos institucijų interneto svetainės atitiktų tarptautinius prieigos standartus ir nebūtų kliūčių jų pasiekiamumui.

2. Socialinė atsakomybė

Siekdami didinti socialinę įtrauktį ir naikinti diskriminaciją, bibliotekininkai užtikrina, kad nebūtų pažeidžiama žmogaus teisė į informaciją ir kad aukšto lygio paslaugos nešališkai būtų suteikiamos visiems asmenims, nepriklausomai nuo jų amžiaus, pilietybės, politinių įsitikinimų, fizinių ar psichinių galimybių, lytinės tapatybės, etninės priklausomybės, išsilavinimo, pajamų, imigranto ar prieglobsčio prašytojo statuso, šeimyninės padėties, kilmės, rasės, religijos ar seksualinės orientacijos.

Bibliotekininkai gerbia šalies kalbines mažumas ir jų teisę susipažinti su informacija savo gimtąja kalba.

Bibliotekininkai organizuoja ir pateikia turinį taip, kad vartotojas savarankiškai galėtų rasti reikalingą informaciją, taip pat suteikia profesionalią informacijos ieškos pagalbą.

Bibliotekininkai teikia paslaugas skaitymo įgūdžiams didinti. Jie skatina informacinį raštingumą, įskaitant gebėjimą identifikuoti, surasti, įvertinti, sisteminti ir kurti, naudoti ir perduoti informaciją. Jie skatina etišką informacijos naudojimą, taip padėdami šalinti plagiatą ir kitas netinkamo informacijos naudojimo formas.

Bibliotekininkai gina nepilnamečių teises, tuo pat metu užtikrindami, kad tai neturėtų įtakos suaugusiųjų informacijos teisėms.

3. Konfidencialumas ir skaidrumas

Bibliotekininkai gerbia asmens privatumą ir užtikrina asmens duomenų apsaugą. Tuo pat metu bibliotekininkai palaiko maksimalaus skaidrumo principą teikiant informaciją apie valdžios institucijas, privataus sektoriaus įmones, kurių veikla gali turėti įtakos asmens ir visuomenės gerovei.

Bibliotekos ir vartotojo santykiai yra konfidencialaus pobūdžio, todėl bibliotekininkai turi imtis visų reikiamų priemonių užtikrinti, kad vartotojų duomenys nebūtų pavišinti už bibliotekos ribų.

Bibliotekininkai palaiko skaidrumo principą ir jame dalyvauja, kad valdžios, administracijos ir verslo veikla būtų atvira plačiosios visuomenės kritikai. Jie taip pat pripažįsta, kad neteisėtų veiksmų, korupcijos ir nusikaltimų atskleidimas yra viešasis interesas.

4. Atviroji prieiga ir intelektualinė nuosavybė

Bibliotekininkai yra suinteresuoti suteikti bibliotekos vartotojams maksimalią prieigą prie bet kurios rūšies ir formato informacijos, kuria disponuoja biblioteka, tačiau tuo pat metu pabrėžia atsakomybę dėl autorių teisių nuostatų laikymosi, bendradarbiavimą (partnerystę) su autoriais, leidėjais ir kitais kūrėjais, kurie yra ginami autorių teisių. Bibliotekininkai stengiasi užtikrinti, kad tiek autorių, tiek vartotojų teisės būtų gerbiamos.

Bibliotekininkai siekia vartotojams užtikrinti sąžiningą, greitą, ekonomišką ir veiksmingą prieigą prie informacijos. Jie pasisako už atviros prieigos, atviro kodo ir atvirųjų licencijų principus.

Bibliotekininkai savo vartotojų vardu derasi dėl palankiausių sąlygų prieigai prie kūrinių ir stengiasi užtikrinti, kad intelektualinės nuosavybės įstatymų administravimas netaptų perteklinis ir netrukdytų naudotis šia prieiga, ir kad licencijos nepanaikintų išimčių, numatytų bibliotekoms nacionaliniuose teisės aktuose.

Bibliotekininkai skatina valdžią sukurti tokį intelektualinės nuosavybės apsaugos režimą, kuris deramai atitiktų teisių turėtojų ir asmenų bei institucijų, pvz., jiems tarnaujančių bibliotekų, interesų pusiausvyrą.

5. Neutralumas ir profesiniai įgūdžiai

Bibliotekininkai griežtai laikosi neutralumo ir nešališkos pozicijos principo fondų formavimo, prieigos ir paslaugų atžvilgiu. Bibliotekininkai siekia subalansuoto fondo komplektavimo, sąžiningos paslaugų teikimo politikos. Jie atsiriboja nuo asmeninių įsitikinimų, kurie gali kliudyti profesionaliai atlikti pareigas. Bibliotekininkai pasisako prieš korupciją ir siekia aukštų profesinės kvalifikacijos standartų.

Bibliotekininkai nustato ir skelbia bibliotekų informacijos išteklių atrankos, organizavimo, saugojimo, teikimo ir sklaidos politiką.

Bibliotekininkai atriboja savo asmeninius įsitikinimus nuo profesinių pareigų. Jie neteikia pirmenybės privatiems interesams ar asmeniniams įsitikinimams ir vadovaujasi neutralumo principu.

Bibliotekininkai turi teisę į žodžio laisvę darbo vietoje, jei tai nepažeidžia neutralumo principo vartotojų atžvilgiu.

Bibliotekininkai kovoja su korupcija, tiesiogiai darančia įtaką bibliotekos veiklai, tokią, kaip bibliotekos išteklių įsigijimas, skyrimas į bibliotekininkų pareigas ir bibliotekos sutarčių bei lėšų administravimas.

Bibliotekininkai siekia profesinio tobulumo, išlaikydami ir tobulindami savo žinias ir įgūdžius. Jie siekia aukščiausių paslaugų kokybės standartų ir taip gerina šios profesijos reputaciją.

6. Kolegų ir darbdavių ir darbuotojų santykiai bibliotekoje

Bibliotekininkai su kolegomis elgiasi sąžiningai ir pagarbiai. Jie priešinasi diskriminacijai dėl amžiaus, pilietybės, politinių įsitikinimų, fizinių ar psichinių galimybių, lyties, šeiminės

padėties, kilmės, rasės, religijos ar seksualinės orientacijos. Bibliotekininkai palaiko lygų darbo apmokėjimą, kompensacijas ir lengvatas tiek vyrams, tiek moterims, dirbantiems panašų darbą. Jie dalijasi savo profesine patirtimi ir prisideda prie profesinių organizacijų veiklos.

Bibliotekininkai dalijasi savo profesine patirtimi su kolegomis, padeda ugdyti profesinius įgūdžius jauniems specialistams, įsijungusiems į profesinę bendruomenę. Jie prisideda prie savo profesinių organizacijų veiklos ir dalyvauja tyrimuose bei profesinės leidybos veikloje.

Bibliotekininkai saugo reputaciją ir profesinį statusą, pagrįstą profesionalumu ir etiškumu. Jie nekonkuruoja su kolegomis nesąžiningais metodais.

Rekomenduojama su šiuo Kodeksu supažindinti bibliotekų ir informacijos įstaigų darbuotojus ir laikytis šio Kodekso nuostatų profesinėje veikloje.

Patvirtinta 2023 m. vasario 2 d. Lietuvos bibliotekininkų draugijos tarybos posėdyje.